

ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ο Διονύσιος Σολωμός γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1798 στη Ζάκυνθο, όπως μπορούμε να δούμε από τη ληξιαρχική πράξη βάπτισής του:

«1798, Ιουνίου 8. Έβαπτίσθη παιδίον άρσενικόν φυσικόν τοῦ εὐγενοῦς κυρίου κόντε Νικολάου Σολωμοῦ καὶ ὀνομάσθη παρὰ τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ, ἐκλαμπροτάτου κυρίου Ἀντωνίου Καπνίση, Διονύσιος. Ἦτον καὶ δύο μηνῶν».

Γονεὶς του ἦταν ἡ υπηρέτρια Ἀγγελικὴ Νίκλη (1784-1859) καὶ ὁ κόντες (καὶ καπνέμπορος) Νικόλαος Σολωμός (1737-1807). Ὁ εθνικός μας ποιητὴς ἦταν καρπὸς τῆς εξωσυζυγικῆς σχέσης που ἀνέπτυξε ὁ κόντε Σολωμός (νυμφευμένος με τὴ Μαρνέτα Κάκνη, ἡ ὁποία πέθανε τὸ 1799) με τὴν υπηρέτριά του. Εἶχαν τουλάχιστον ἄλλον ἓνα γιο, τὸ Δημήτριο, που γεννήθηκε τέσσερα χρόνια μετὰ τὴ γέννηση τοῦ Διονυσίου. Σε διαθήκη που συντάξε στα τέλη τοῦ 1802, ὁ κόντε Νικόλαος Σολωμός ἀναγνώρισε τοὺς δύο γιούς του ἀπὸ τὴν Ἀγγελικὴ: «[...] Ἀφήνω ἀκόμα τῆς κυρίας Ἀγγέλικας Νίκλη, με τὴν ὁποίαν καλῶς ἐσυναναστράφτηκα καὶ συναναστρέφομαι, τσεκίνια βενέτικα τετρακόσια Ν: 400 διὰ μίαν φορὰ τόσο, καὶ ὅσα ροῦχα καὶ χρυσάφι τῆς ἔχω γεναμένο, τὰ ὁποῖα νὰ σερβίρει διὰ προῖκα τσῆ, ἐὰν αὐτὴ θελήσει νὰ παντρευτεῖ. ἢ δὲ καὶ δὲν θελήσει, νὰ ἔχουν χρέο οἱ ἐπιτρόποι μου νὰ τὴ ζωοτροφοῦν ὁμοῦ με τὰ παιδιά, ὁποῦ ἔχει γεναμένα μετὰ με. [...]» (Πολίτης 1991: 570-1).

Οι γονεὶς τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ θα παντρευτοῦν στις 27 Φεβρουαρίου 1807), μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ὁ ὁποῖος «διὰ ἔργον σωτηρίας τῆς ψυχῆς του» καὶ «εὐρισκόμενος ἐν ἀσθενείᾳ βαροτάτῃ», νομιμοποίησε τὸν ἐνδεκαετῆ δεσμό του με τὴν υπηρέτριά του με τὴν ὁποίαν «συνέζησεν σχεδὸν χρόνους ἔνδεκα, 11, καὶ με αὐτὴν ἐγέννησεν δύο υἱούς [...]». ὅπως ἀναφέρεται στο πιστοποιητικό γάμου. (Πολίτης 1991: 576).

Οι ἐιδικοί μελετητὲς εικάζουν πως ἡ μητέρα του εἶχε καταγωγή ἀπὸ τὴ Μάνη. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατέρα του καταγόταν ἀπὸ τὴν Κρήτη (συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν Χάνδακα, σημερινὸ Ηράκλειο), τὴν ὁποία υποχρεώθηκαν νὰ εγκαταλείψουν τὸ 1669, ὅταν οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι ἄλωσαν τὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ πόλη τοῦ Χάνδακα. Τὸ ἐπώνυμο τῆς οἰκογένειας (ὅπως καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ εθνικοῦ μας ποιητῆ) ἦταν ἀρχικὰ Salamon. Στὸ οἰκόσημό της εἰκονίζονταν τὸ στέμμα τοῦ κόντε, ἐννέα ἀστέρια, ἓνας σταυρὸς καὶ τὸ ψάρι σολομός.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1807, ἡ μητέρα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ ξαναπαντρεύτηκε, τὸν Εὐμανουὴλ Λεονταράκη. Μαζί τους θα μείνει ὁ ποιητὴς ὡς τὴν ἀναχώρησή του γιὰ τὴν Ἰταλία. Ὁ κόντε Νικόλαος Σολωμός εἶχε ἐπιφορτίσει τὸν ἀνηψιὸ τοῦ Νικόλαο Μεσσαλά με τὴν ἀσκηση τῆς ἐπιτροπείας ἐπὶ τῶν ἀνηλικῶν τέκνων του, Διονυσίου καὶ Δημητρίου. Ὁ Μεσσαλὰς λοιπὸν ἀποφάσισε νὰ στείλει τὸ μικρὸ Διονύσιο γιὰ σπουδὲς στὴν Ἰταλία, κάτι που πραγματοποιήθηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1808. Διόρισε κηδεμόνα τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἰταλὸ πρόσφυγα ἀββὰ Santo Rossi, ἀπὸ τὴν Κρεμόνα, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει στὴ Ζάκυνθο. Ὁ Σολωμός φεύγοντας ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, εἶχε ἤδη λάβει σχετικὴ ἐκπαίδευση στὴν ἰταλικὴ καὶ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Ἡ πρώτη ἰταλικὴ πόλη στὴν ὁποία ἐγκαταστάθηκαν ὁ μικρὸς Διονύσιος καὶ ὁ κηδεμόνας τοῦ Ρότσι ἦταν ἡ Βενετία, ὅπου ὁ εθνικός μας ποιητὴς φοίτησε στὸ Λύκειο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ὡστόσο, δὲν κατάφερε νὰ προσαρμοστῆ στις ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου κι ἐτσι, σύντομα, ἐγκατέλειψε τὸ σχολεῖο αὐτὸ καὶ τὴν πόλη τοῦ Ἁγίου Μάρκου, με προορισμὸ τὴν Κρεμόνα, ἀπὸ τὸ Λύκειο τῆς ὁποίας ἀποφοίτησε στα τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ 1815. Πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι μίαν ἀπὸ τις δραστηριότητες τοῦ Λυκείου τῆς Κρεμόνα στο ὁποῖο φοίτησε

ο Σολωμός ήταν η σύνθεση και η ανάγνωση ποιημάτων με προκαθορισμένο θέμα, τα οποία παρουσιάζονταν σε δημόσιες εκδηλώσεις, γνωστές ως «Ακαδημίες» (Accademie). Οι τίτλοι κάποιων εξ αυτών είναι ενδεικτικοί της θεματολογίας τους "Ode sopra l'amicizia" («Ωδή για τη φιλία») Ode sopra la Verità («Ωδή για τη Αλήθεια»), "Ode sopra la poesia", («Ωδή για την ποίηση») κ.λπ. Την περίοδο εκείνη συνθέτει τα πρώτα του ποιήματα. Είναι γραμμένα στην ιταλική γλώσσα. Το πρώτο χρονολογικά ποίημα του Σολωμού (τουλάχιστον, το πρώτο από αυτά που έχουν διασωθεί) έχει τίτλο "La distruzione di Gerusalemme" («Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ»).

Το Νοέμβριο του 1815, μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις, εγγράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Παβία. Στα μέσα Μαΐου του 1817 δίνει επιτυχώς εξετάσεις για το το προδίπλωμα διετούς φοίτησης (baccellierato). Πάντως, σύμφωνα με τον Ιάκωβο Πολυλά: «ἀπὸ μόνην ἀγαθοσύνη τους οἱ καθηγητάδες τοῦ ἔδωσαν τὸν στέφανον τῆς νομικῆς σχολῆς, τὸν ὁποῖον αὐτὸς οὔτε εἶχε ζητήσει, οὔτε ποτὲ μετὰ ταῦτα ἐθεώρησε ὡς ἐδικόν του» (Πολυλάς 1859: ε').

Ο Διονύσιος Σολωμός παλιννόστησε στη Ζάκυνθο το 1818. Αρχικά, διέμενε στην οικία Λεοντάρη, του δεύτερου συζύγου της μητέρας του. Λίγο αργότερα διέμενε με τον αδελφό του Δημήτριο και την οικογένειά του τελευταίου στο πατρικό αρχοντικό, το Ντομινικάλε. Συνέχισε να συνθέτει ιταλικά ποιήματα (π.χ. το σονέτο "Alla S.ra Stella Macri co. Solomòs, in morte del fratello suo signor Dionisio Macri") («Στην κυρία Στυλιανή Μακρή, κοντέσσα Σολωμού, για το θάνατο του αδερφού της Διονυσίου Μακρή»), γραμμένο το 1820 για τη σύζυγο του ετεροθαλούς αδελφού του Ροβέρτου Σολωμού, "Alla Signora Giannetta Power", γραμμένο για τη σύζυγο του Giacomo Power που επισκέφθηκε τη Ζάκυνθο την εποχή εκείνη, "A Lord Guilford" («Στον Λόρδο Γκίλφορντ»), γραμμένο πιθανότατα με αφορμή τα εγκαίνια της Ιονίου Ακαδημίας το Μάιο του 1824, "In morte di Ugo Foscolo", με αφορμή το θάνατο του εξέχοντος Ιταλοέλληνα ποιητή: άξια αναφοράς είναι και τα περιγελαστικά ποιήματά του με αντικείμενο της χλεύης του το συντοπίτη του γιατρό και δάσκαλο Διονύσιο Ροΐδη (1750-1835) ("La Nascita" («Η Γέννηση»), "L'Apoteosi" («Η Αποθέωση "Imitazione dello stile del Dionisio Roidi, I-II" («Μίμηση του ύφους του Διονυσίου Ροΐδη, Α'-Β'»)).

Ωστόσο, το πρώτο εκδιδόμενο ποιητικό έργο του εθνικού ποιητή της Ελλάδος, είναι γραμμένο στην ιταλική γλώσσα. Πρόκειται για τις "Rime Improvvise" («Αυτοσχέδιες ρίμες»), που είδαν το φως της δημοσιότητας στην Κέρκυρα, το 1822.

Πηγή: Ψηφιοθήκη Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Οι «Αυτοσχέδιες ρίμες» επανεκδόθηκαν το 1823. Των τριάντα σονέτων του Σολωμού προτάσσεται μία αφιερωτική επιστολή του φίλου του ποιητή Λοδοβίκο Στράνη προς τον Ούγκω Φόσκολο. Άξιο αναφοράς είναι το απόσπασμα που ακολουθεί (μεταφρασμένο): «Κατά τ' άλλα ο φίλος μου δε χρησιμοποιεί την ιταλική ποίηση παρά μόνο αυτοσχεδιάζοντας για να ευχαριστήσει τους φίλους του, κι όλη του η φροντίδα είναι να διαμορφώσει τη νέα ελληνική γλώσσα, ένα έργο που το περιμένουν με ανυπομονησία και με αγωνία για την παραμικρή καθυστέρηση, όλοι όσοι είναι ευαίσθητοι στην πατριωτική τους φιλοτιμία». (Πολίτης 1979: 301).

Λίγο νωρίτερα, το χρονικό διάστημα 1818-1820, ο Σολωμός γράφει για πρώτη φορά ποίηση στα ελληνικά. Πρόκειται για μεταφράσεις των ποιημάτων «Ανοιξη» και «Καλοκαίρι» του Ιταλού ποιητή και λιμπρετίστα Pietro Metastasio (1698-1782). Ακολουθούν οι πρωτότυπες συνθέσεις του στα ελληνικά: «Ευρυκόμη», «Ανθούλα», «Ο θάνατος του βοσκού», «Ο θάνατος της ορφανής», «Η τρελή μάνα», «Η ψυχούλα», «Ανάμνησις» καθώς και το δημοφιλές τραγούδι «Ξανθούλα». Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι οι πρώτες ελληνικές του συνθέσεις είχαν να κάνουν με τον προαναφερόμενο Ροΐδη («Η Πρωτοχρονιά», «Το Ιατροσυμβούλιο»).

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΛΩΜΙΚΟ ΕΡΓΟ

Καθοριστική σημασία για την ποιητική εξέλιξη του Διονυσίου Σολωμού είχε η γνωριμία του με τον Σπυρίδωνα Τρικούπη (1788-1873) στα τέλη του 1822. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης συνάντησής τους, του απαγγέλλει το ποίημά του “Ode per prima Messa” («Ωδή για την πρώτη θεία Λειτουργία»). Ο Μεσολογγίτης συνομιλητής του, του απαντά: «Τὸ ποιητικόν σας τάλαντον θὰ σᾶς ἐξασφαλίσῃ μιὰν λαμπρὰν θέσιν εἰς τὸν ἰταλικὸν Παρνασσόν, αἱ πρῶται ὅμως εἶναι ἤδη κατελιημμένα. Ὁ Παρνασσὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν ἔχει ἀκόμη τὸν Δάντη του». Ο Σολωμός απάντησε πως δεν ξέρει ελληνικά και ο Τρικούπης του απάντησε : «Ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ἐρροφήσατε μὲ τὸ γάλα τῆς μητρός σας, εἶναι ἡ ἐλληνικὴ· δὲν θὰ ἔχετε παρὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρετε εἰς τὴν μνήμην σας [...]» και προσφέρθηκε να τον βοηθήσει. [Από επιστολή του Σπυρίδωνος Τρικούπη προς τον Ιάκωβο Πολυλά, 25 Μάϊου 1859 στο Δ. Σολωμός, Άπαντα, τ.1, επιμέλεια: Λίνος Πολίτης, σσ. 18-19] Πράγματι, μαζί θα μελετούν τα «Λυρικά» (1811) του Αθανάσιου Χριστόπουλου (1772-1847) και θα συνομιλούν για την ποίηση και τη γλώσσα, μέχρι την αναχώρηση του Τρικούπη από το νησί της Ζακύνθου τον Απρίλιο του 1823.

Το μεγαλύτερο διάστημα της παραμονής του Σολωμού στη γενέθλια γη του, συμπίπτει με την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης του 1821. Αυτή θα εμπνεύσει στον ποιητή πληθώρα ποιημάτων, τα οποία θα τον καθιερώσουν στη συνείδηση όλων ως εθνικό ποιητή. Ο Αντώνιος Μάτεσις (1794-1875), παλιός του συμμαθητής και στενός φίλος, τον προέτρεπε με αυτούς τους στίχους το 1822:

«Ὡς πότε, φίλε, ἡ λύρα

θα στέκει σιωπηλή;

Να, του πολέμου ο κρότος

οπού την προκαλεί».

Το Μάϊο του 1823, μέσα σε έναν μόνο μήνα, συνέθεσε τον περίφημο «Ύμνον εις την ελευθερίαν», οι δύο πρώτες strofές του οποίου, μελοποιημένες από τον Κερκυραίο συνθέτη Νικόλαο Χαλικιόπουλο-Μάντζαρο (1795-1872) καθιερώθηκαν ως ο εθνικός ύμνος της Ελλάδας (από το 1865) και της Κυπριακής Δημοκρατίας (από το 1966). Το ποίημα εντάχθηκε στο δεύτερο τόμο του έργου του Κλωντ Φωριέλ (Claude Fauriel, 1772-1844) “*Chants populaires de la Grèce moderne*”, ο οποίος δημοσιεύτηκε το 1825. Το έργο περιείχε το

ποίημα στην πρωτότυπη γλώσσα και αντικριστά τη μετάφρασή του στα γαλλικά από τον Stanislas Julien (1797-1873). Η μετάφραση έφερε τον τίτλο “Dithyrambe sur la Liberté”.

AVERTISSEMENT.

La pièce suivante est étrangère aux chants populaires de la Grèce. Elle a été composée en mai dernier par M. D. Salomos, très-jeune poète, plein d'érudition, et doué d'une imagination brillante, à qui la Grèce est redevable de poésies légères, et l'Italie, de sonnets improvisés et d'odes lyriques. Ces morceaux, ainsi que son Dithyrambe sur la Liberté, doivent faire concevoir à sa patrie et aux amis des lettres les plus belles espérances.

M. Fauriel était absent lorsque nous avons reçu de la Grèce cette dernière composition, qui se distingue par des sentiments nobles, généreux et souvent sublimes, exprimés avec la dignité convenable au sujet. Nous l'avons ajoutée à la fin de son recueil, afin d'offrir au lecteur le moyen de comparer cette poésie populaire.

Κείμενο που προλογίζει τον «Ύμνον εις την Ελευθερίαν» και περιέχεται στο προαναφερόμενο έργο του Φωριέλ. Ακολουθεί η μετάφρασή του:

«Το ακόλουθο κομμάτι είναι ξένο προς τα δημοτικά τραγούδια της Ελλάδας. Συντέθηκε τον περασμένο Μάιο από τον κύριο Δ. Σολωμό, έναν πολύ νεαρό ποιητή, γεμάτο μόρφωση και προικισμένο με λαμπρή φαντασία, στον οποίο η Ελλάδα οφείλει ελαφρά ποιήματα, και η Ιταλία, αυτοσχέδια σονέτα και λυρικές ωδές. Αυτά τα κομμάτια, καθώς και ο Διθύραμβός του για την ελευθερία, πρέπει να γεννήσουν στην πατρίδα του και στους φίλους των γραμμάτων τις πιο ωραίες ελπίδες

Ο κύριος Φωριέλ απουσίαζε όταν λάβαμε από την Ελλάδα αυτή την τελευταία σύνθεση, η οποία διακρίνεται από ευγενή, γενναιόδωρα και συχνά υπέροχα συναισθήματα, εκφρασμένα με την αξιοπρέπεια που αρμόζει στο θέμα. Την προσθέσαμε στο τέλος της συλλογής του, προκειμένου να προσφέρουμε στον αναγνώστη τη δυνατότητα να συγκρίνει αυτή τη λαϊκή ποίηση, τόσο ενδιαφέρουσα λόγω της φυσικής της χάρης και της πικάντικης πρωτοτυπίας της με εκείνη των Ελλήνων που εκπαιδεύτηκαν στη σχολή των μεγάλων προτύπων της αρχαιότητας».

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΑΛΩΜΟΥ

ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ.

DITHYRAMBE

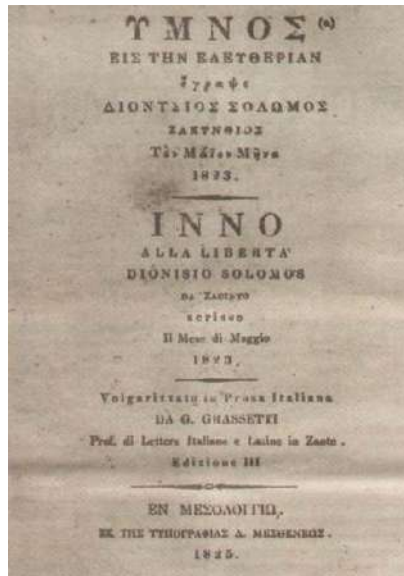
SUR LA LIBERTÉ,

PAR DIONYSIOS SALOMOS

DE ZANTE.

Από την πρώτη έκδοση του magnum opus του εθνικού μας ποιητή (1825)

Το έργο ενθουσίασε τον Άγγλο φιλέλληνα Charles Brinsley Sheridan (1796-1843), ο οποίος το μετέφρασε την ίδια κιόλας χρονιά ως “Dithyrambics to Liberty”. Η μετάφραση δημοσιεύτηκε στον τόμο “The Songs of Greece: from the Romaic text” σε επιμέλεια του Fauriel. Μολονότι οι προθέσεις των μεταφραστών ήταν αγαθές, ο Διονύσιος Σολωμός, γνωστός για την τελειομανία του, δεν ικανοποιήθηκε από το έργο τους και θέλησε να επιμεληθεί μια καινούργια μετάφραση. Πράγματι, το έργο επανεκδόθηκε το 1825 στο πολιορκημένο Μεσολόγγι. Στην έκδοση, εκτός από το πρωτότυπο, υπήρχε πεζή μετάφραση του φίλου του ποιητή Gaetano Grassetti (1778-1836), η οποία υπήρξε καρπός μεταξύ τους συνεργασίας.

Η πρώτη ελληνική έκδοση του «Ύμνου εις την ελευθερίαν», στο πολιορκημένο Μεσολόγγι (1825)

Το έργο αυτό αποτελείται από 158 τετράστιχες στροφές γραμμένες σε τροχαϊκό οκτασύλλαβο. Οι δύο πρώτες βιβλιοκρισίες που δημοσιεύονται στον ελλαδικό χώρο για τον «Ύμνον εις την ελευθερίαν» είναι του Σπυρίδωνος Τρικούπη (στη «Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος») και του Γεωργίου Ψύλλα (στην «Εφημερίδα των Αθηνών»). Εκτός όμως από αυτό το magnum opus του Διονυσίου Σολωμού που του χάρισε τον τίτλο του Έλληνα εθνικού ποιητή, τα γεγονότα της ελληνικής επανάστασης ενέπνευσαν άλλα τέσσερα σολωμικά ποιήματα: την ανολοκλήρωτη «Ωδή εις τον Μάρκο Μπότσαρη» (1823-1824) το «Εις τον θάνατον του Λορδ Μπάιρον» (1825), το οποίο αν και το ολοκλήρωσε, αργότερα αποκήρυξε, το επίγραμμα «Η καταστροφή των Ψαρών» (1825) και το πρώτο σχέδιασμα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» (1828-1829), έργο το οποίο θα τον απασχολεί επί δεκαετίες και στο οποίο θα επανέρχεται ξανά και ξανά δίνοντάς του διάφορες μορφές. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι αναφορές σε γεγονότα της ελληνικής επανάστασης του 1821 γίνονται και σε άλλα σολωμικά ποιήματα (π.χ. «Η γυναίκα της Ζάκυνθος», «Ο Κρητικός») ενώ ο Σολωμός εμφανίζει το Λάμπρο στο ομώνυμο ποίημα να πολεμά τον Αλή Πασά μαζί με τους Σουλιώτες.

Άλλα ποιήματά του κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Ζάκυνθο είναι «Η φαρμακωμένη» και «Το όνειρο» με έτος δημιουργίας αμφοτέρων το 1826. Μάλιστα, το πρώτο ποίημα μελοποιήθηκε από το Νικόλαο Μάντζαρο.

ΜΕΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Στα τέλη του 1828, εξ αιτίας προστριβών με τον αδελφό του Δημήτριο και τη σύζυγο του τελευταίου (την οποία πολλοί αναλυτές θεωρούν ως την έμπνευση του Σολωμού για τη «Γυναίκα της Ζάκυνθος», τη συμπεριφορά της οποίας στηλιτεύει), ο Διονύσιος Σολωμός αναχώρησε από τη Ζάκυνθο, εγκαθιστάμενος στο

νησί της Κέρκυρας. Εκεί ασχολήθηκε με τη μελέτη της γερμανικής λογοτεχνίας καθώς και της γερμανικής φιλοσοφίας, μέσω ιταλικών μεταφράσεων που συντάσσει ειδικά γι' αυτόν ο φίλος του (και αργότερα σύζυγος της ανεψιάς του, κόρης του Δημητρίου) Νικόλαος Λούντζης (1798-1885), κυρίως το διάστημα 1835-1836. Σύμφωνα με αναλυτές του σολωμικού έργου του εκτοπίσματος του Πολυλά, του Ζαμπελίου και του Παλαμά, ο εθνικός μας ποιητής επηρεάστηκε από τα έργα του Schiller και του Hegel.

Η σολωμική ποίηση της κερκυραϊκής περιόδου είναι περισσότερο στοχαστική, περισσότερο εμποτισμένη από τη Φιλοσοφία. Την εποχή αυτή ο Σολωμός συνέθεσε τον «Κρητικό» (1833), σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» (δεύτερο σχεδιάσμα 1833 κ.ε., τρίτο σχεδιάσμα 1847 κ.ε.), τον «Πόρφυρα» (1847). Συνδετικός κρίκος των τριών αυτών σολωμικών ποιημάτων είναι οι ηθικές (κυρίως) δοκιμασίες των ηρώων τους. Το κείμενο που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό· πρόκειται για σημείωσή του για το σχεδιάσμα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων»:

«Κύτταξε νὰ σχηματίσης βαθμηδὸν ὡσὰν μίαν ἀναβάθρα ἀπὸ δυσκολίες, τὲς ὁποῖες θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι. Ὅλα αὐτά, ὅσο μεγαλύτερα εἶναι καὶ πλεον διάφορα, εἰς τόσο ὑψηλότερο στυλοπόδι σταίνουν τὴν Ἐλευθερία, μεστὴν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδὴ ἀπὸ ὅσα περιέχει ἡ Ἥθικὴ, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρίδα, ἡ Πολιτικὴ κ.ά.», ὅπως (Πολυλάς 1859, σσ.229-230) ἢ το ἀκόλουθο ἀπὸ τον «Πόρφυρα» (1847)

«Πρὶν πάψ' ἢ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίζει·

ἄστραψε φῶς κι ἐγνώρισεν ὁ νιὸς τὸν ἑαυτό του»

Μολονότι οι σχέσεις του Διονυσίου με τον αδελφό του Δημήτριο αποκαταστάθηκαν, μια νέα, μεγαλύτερης ισχύος οικογενειακή σύγκρουση ταλανίζει τον εθνικό μας ποιητή. Ο νεαρός ετεροθαλής αδελφός του Ιωάννης Λεονταράκης, επιστρέφοντας στη Ζάκυνθο το Νοέμβριο του 1833 από την Ιταλία όπου σπούδασε Νομική, δήλωσε ως επώνυμό του το επώνυμο Σολωμός. Υποστήριζε ότι ο πραγματικός του πατέρας ήταν ο κόντε Νικόλαος Σολωμός και πως αυτός έπρεπε να αποκτήσει την περιουσία του θανόντος και όχι τα αδέλφια Διονύσιος και Δημήτριος. Η υπόθεση πήρε τη δικαστική οδό. Αξιοσημείωτο είναι πως στην κατάθεσή της, η μητέρα των τριών ανδρών υποστήριξε την εκδοχή του Ιωάννη, κάτι που όπως ήταν επόμενο, πλήγωσε βαθύτατα τον εθνικό μας ποιητή. Το Νοέμβριο του 1833 έγραφε στο φίλο του και δικηγόρο του στη συγκεκριμένη υπόθεση της Ιωάννη Γαλβάνη:

« [...] Ὅσο γιὰ τὴ μητέρα μου, εἶναι πάντα ἡ μητέρα μου· κι ἔγραψα στὸν ἀδερφό μου [σ.σ. εννοεῖ το Δημήτριο] λόγια ἡμέρα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι πάντα πικραμένη ἡ καρδιά του ἐναντίον της. Αὐτὴ τὸ ξέρει μπροστὰ στὸ Θεὸ τίνοσ γιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄθλιος, πὸν τοῦ καρφώθηκε ἡ ἰδέα νὰ γίνεῖ πλούσιος [...] Ὅσο γιὰ μένα, δὲν μπορῶ νὰ πῶ τίποτε γιὰ τὸ τί ἔχω κάνει, γιατί γι' αὐτὴν δὲν ἔχω κάνει παρὰ μόνο τὸ καθῆκον μου. Ἡ Θεία Πρόνοια, πὸν τὸ ξέρει πῶς ἐγὼ δὲν ἔκαμα ποτὲ σκληρὰ τὰ σπλάγχνα πὸν Ἐκείνη εὐδόκησε νὰ μοῦ χαρίσει, θὰ ἐξακολουθήσει νὰ μ' ἔχει ταπεινὸ δοῦλο της καλοσύνης της».

Η υπόθεση δεν ολοκληρώθηκε παρά τον Απρίλιο του 1838, με την απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου της Δικαιοσύνης, η οποία δικαίωσε τους αδελφούς Διονύσιο και Δημήτριο Σολωμό. Παρά τη δικαστική του δικαίωση, η δικαστική αυτή διαμάχη και κυρίως η στάση της μητέρας του πλήγωσε βαθύτατα τον ποιητή και συνέτεινε στην εσωστρέφεια και την εκούσια μόνωσή του.

Από το 1847, ο Διονύσιος Σολωμός ξαναγράφει ποίηση στην ιταλική γλώσσα. Αναφέρουμε ενδεικτικά τους τίτλους ορισμένων εξ αυτών: "La madre Greca" («Η Ελληνίδα μάνα»), "L' usignolo e lo sparviere" («Το αηδόني και το γεράκι»), "La navicella greca" («Το ελληνικό караβάκι»). Δεν εγκατέλειψε όμως την ποίηση

στη νεοελληνική γλώσσα, όπως καταδεικνύει το ποίημα *Εἰς Φραγκίσκα Φράϊζερ*» που δημοσιεύτηκε το 1849. Εξ άλλου, αυτό είναι ένα από τα ελάχιστα ποιήματα του Σολωμού που δημοσιεύτηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ας σημειώσουμε ανάμεσά τους «Το ὄραμα της Μαρίας» από το ποίημα «Λάμπρος» που είδε το φως της δημοσιότητας τον Ιανουάριο του 1834 στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «*Ιόνιος Ανθολογία*» καθώς και το «*Εἰς μοναχὴν*» (1829), αφιερωμένο στην Άννα Μαρία Αναστασία Γουράτο Γεωργομίλα, η οποία εκάρη μοναχή τον Απρίλιο του 1829 σε κερκυραϊκό μοναστήρι.

Το τελευταίο οικογενειακό πλήγμα, ήταν η αυτοκτονία της ανεισιάς του Αγγέλικας (κόρης του Δημητρίου), την παραμονή του γάμου της. Γι' αυτήν συνέθεσε το σύντομο ποίημα που ακολουθεί:

«Στὸν καθρέφτη π' ἀκέριαν ἐδέχτη

τὴ γλυκιὰ τῆς παρθένας εἰκόνα

μὲ τοῦ γάμου στολὲς καὶ κορόνα

ρίχνει τρεῖς ἢ παρθένα ματιές

τρεῖς κινῶντας τριγύρου φορές.»

Το φθινόπωρο του 1851 παθαίνει το πρώτο εγκεφαλικό επεισόδιο. Ο στενός του φίλος και επιμελητής του έργου του Ιάκωβος Πολυλάς (1825-1896) έγραψε τα ακόλουθα:

" [...] ἤδη ἄρχιζε νὰ τοῦ ἐτοιμάσει τὸ πρόσκαιρο τέλος μία ἀσθένεια, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς δὲν τὸν ἐπείραζε εἰμὴ σωματικῶς, ἀλλὰ, εἰς τοὺς ὑστερινοὺς δύο χρόνους τῆς ζωῆς του, ἐθάμπωνε κάποτε τὴν λαμπρότητα τοῦ νοῦς του. Συχνὰ αἰσθάνετο ἓνα γενικὸ δειλίασμα, καὶ γιὰ νὰ τὸ παύσῃ, ὥστε νὰ χαρεῖ ἄλιν, κἂν προσωρινά, τὴ συνηθισμένη του ἀκατάπαυστη ζωηρότητα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ἐπρόστρεχε εἰς τὰ δυνατὰ πιοτά, καὶ αὐτὴ ἢ κατάχρησι βέβαια αὔξησε τὴν δύναμη τοῦ πάθους [...]. (Πολυλάς 1859: ν'). Θα χτυπηθεί από τρία άλλα εγκεφαλικά, το 1854 και το 1856 και το τελευταίο, το οποίο θα τον οδηγήσει στην αγκαλιά του θανάτου, το Σάββατο 9 /21 Φεβρουαρίου του 1857. Ο Πολυλάς (ό.π., να',νβ') αναφέρει:

«Ὁ θάνατός του, ἂν καὶ μὴ ἀνέλπιστος, ἐκαταθούρησε ὅλην τὴν πόλιν τῆς Κέρκυρας· μὲ τὴν πολυκαιρινὴ διαμονή του, ὄχι ὀλιγώτερο παρὰ μὲ τὴν φήμη τοῦ μεγάλου νοῦς καὶ τῆς σοφίας, ὁ Σολωμὸς εἶχε γείνει πρὸ πολλοῦ σεβαστὸς καὶ κοσμαγάπητος. Ὡστε τίποτε δὲν ἤμποροῦσε ὠραιότερα νὰ ἀπαντήσῃ τὸ κοινὸν αἶσθημα τῶν Κερκυραίων, παρὰ ἡ ὁμόφωνη ἀπόφασι τῆς Ἑπτανησιακῆς Βουλῆς, ἡ ὁποία εὐθὺς ἐδιάκοψε τὴν συνεδρίασι, κηρύττοντας δημόσιον τὸ πένθος· καὶ ἡ ἄλλη τῆς τοπικῆς ἀρχῆς, νὰ παύσουν τὰ δημόσια ξεφαντώματα τῆς Ἀποκρέω, νὰ μείνῃ κλεισμένο τὸ θέατρο, ὅσο τὸ ἄψυχο σῶμα τοῦ θρηνουμένου ἀνδρὸς ἐκεῖτετο ἀκόμη μετὰ τῶν ζώντων. Καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία ἤμποροῦσε νὰ ὀνομασθῇ μία μυστικὴ ἀκατάπαυστη πηγὴ τῆς ἀγαθοσύνης, καθαρὴ ἀντανάκλασι ἐστάθηκε ὁ ἐνταφιασμός του, εἰς τὸν ὁποῖον παρευρέθηκε ὅλος ὁ κληρὸς, πολυἀριθμὸς λαὸς ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ τὰ προάστεια, καὶ ἡ ἐγχώρια μουσικὴ· δώδεκα νέοι αὐτοκάλεστοι, ἄλλοι ἐγκάρδιοι φίλοι του, ἄλλοι ἀπλῶς γνώριμοί του, ἐβαστοῦσαν, διαδεχόμενοι τὴν πολυστέναχτη τιμὴ, τὸ φέρετρο, κ' ἐκρατοῦσαν ταῖς πτέρυγες τοῦ μαύρου νεκρικοῦ καλύμματος ἕξι σεβάσιμοι γέροντες, ἕως τὸ κοιμητήρι τῶν ὀρθοδόξων. Ἡ γενικὴ σιγὴ ἐνῶ τὸ ξόδι ἐδιάβαινε τὰ πολυανθρωπότερα μέρη τῆς πόλιν, καὶ ἡ σοβαρὴ λύπη εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα, ἔδειχναν ὅτι ζ' ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὅλος ὁ λαὸς συνέπνεεν εἰς ἓνα μόνον θεάρεστον αἶσθημα, καὶ ὅτι, ἐπιδεχτικὸς τοῦ πλέον ὑψηλοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπροσκυνοῦσε τὸ μεγαλεῖον του νοῦς καὶ τῆς ἀρετῆς.» [διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία του πρωτοτύπου)

Επικήδειους λόγους εκφώνησαν ο Σπυρίδων Μελισσηνός, ο Γεώργιος Μαρκοράς, ο Αντώνιος Δάντολος, ο Αναστάσιος Ξυδιάς καθώς και ο Ερμάννος Λούντζης. Εφημερίδες των Επτανήσων, (κερκυραϊκές, ζακυνθινές) δημοσίευσαν νεκρολογίες, όπως επίσης εφημερίδες του ελλαδικού βασιλείου καθώς και ευρωπαϊκές. Συνάμα, διαπρεπείς Έλληνες ποιητές όπως ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο Μαρκοράς, ο Πολυλάς κ. α. συνέθεσαν επιμνημόσυνα ποιήματα προς τιμήν του μεγάλου νεκρού. Το 1865, μετά από σύντονες προσπάθειες του αδελφού του Δημητρίου Σολωμού, πραγματοποιήθηκε η μετακομιδή των οστών του εθνικού μας ποιητή στη γενέθλια γη της Ζακύνθου.

ΥΣΤΕΡΟΦΗΜΙΑ

Όπως προαναφέρθηκε, λιγοστά ήταν τα σολωμικά ποιήματα που είχαν δημοσιευθεί κατά τη διάρκεια της ζωής του εθνικού μας ποιητή. Από τα λίγα δημοσιευμένα έργα του λοιπόν μπορούσαν να διαμορφώσουν κρίση οι συγχαιρινοί του. Ο Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός (1778-1849) έγραφε το 1827 στο *Cours de la litterature grecque moderne* (μετάφραση): «τα ποιήματα του Διονύσιου Σολωμού... έχουν τη σπάνια αξία κάποιου δυνατού και συναρπαστικού οίστρου, μιας φαντασίας γεμάτης τόλμη και γονιμότητα». Ο Αλέξανδρος Ρίζος-Ραγκαβής (1809-1892) διατύπωσε την εξής κρίση για το Σολωμό στο έργο του "*Esquisses de la litterature grecque moderne*" (μετάφραση): «το πνεύμα του τον κάνει να είναι μια από τις μεγαλύτερες δόξες της Ελλάδας.... Ο Σολωμός έλαμψε σαν το πιο όμορφο πετράδι του ποιητικού στέμματος της Ελλάδας». Γνωστή/διαβόητη (;) είναι εξ άλλου η κρίση του Φαναριώτη ποιητή Αλέξανδρου Σούτσου (1803-1863) για το έργο του Σολωμού, όπως διατυπώνεται στο ποίημά του «Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα» (1833) :

« [...] Ό Κάλβος και ό Σολωμός, ώδοποιοι μεγάλοι,

κι οί δύο παρημέλησαν τής γλώσσης μας τὰ κάλλη·

ιδέαι όμως πλούσιαι, πτωχὰ ένδεδυμένοι,

δέν είναι δι' αιώνιον ζωήν προωρισμένοι [...]

«Αί ποιήσεις του Σολωμού δέν είναι ποιήσεις άτομου, αλλά όλοκλήρου έθνους» έγραφε το 1849 η εφημερίδα "Αιών". Λίγο μετά το θάνατό του, το λογοτεχνικό περιοδικό της Πανδώρας διατύπωσε την ακόλουθη κρίση: «έκ τών έξοχωτέρων τής Ελλάδος, δός δ' είπειν και τής Ευρώπης αυτής, ποιητών, ό συγγραφεύς του προς την Έλευθερίαν Διθυράμβου εκείνου, ό έκ Ζακύνθου Διονύσιος Σολωμός, άπέθανεν εις άκμάζουσιν έτι ήλικίαν». Στον επικηδειό του για τον ποιητή, ο Ιούλιος Τυπάλδος (1814-1883) ανέφερε το Διονύσιο Σολωμό ως τον: «πρώτο και μέγα θεμελιωτή τής νέας μας φιλολογίας».

Το 1859 εκδόθηκαν τα Άπαντα του Σολωμού, σε επιμέλεια του Ιάκωβου Πολυλά (1825-1896), ο οποίος συνέγραψε πολύ ενδιαφέρουσα εισαγωγή.

Αρκετοί λόγιοι εξεπλάγησαν δυσάρεστα διαπιστώνοντας ότι το μεγαλύτερο τμήμα του έργου του Διονυσίου Σολωμού ήταν ανολοκλήρωτο. Χαρακτηριστικό είναι η ακόλουθη πρόταση, απόσπασμα από επιστολή του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (1824-1879) στον πανεπιστημιακό καθηγητή και λόγιο Κωνσταντίνο Ασώπιο (1785-1872): «έψεύσθησαν αί έλπίδες του έθνους» (από τη δημοσίευση των Απάντων του Σολωμού), ενώ στο συγγραφέα και λόγιο Εμμανουήλ Δ. Ροΐδη (1836-1904) εκμυστηρεύτηκε ότι κατά την άποψή του ο Σολωμός άφησε στο αναγνωστικό κοινό «έναν μόνο ύμνον και όλίγας άσυναρτήτους στροφάς».

Στροφή στην κριτική αποτίμηση του σολωμικού έργου, αποτελεί η κριτική του Κωστή Παλαμά για το Σολωμό. Η άποψή του γι' αυτόν διαφαίνεται ανάγλυφα στο παρακάτω ποίημά του που εντάχθηκε στην πρώτη του ποιητική συλλογή «Τα τραγούδια της πατρίδας μου» (1886):

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τόσο σὲ νιώθω μέσα στὴν καρδιά μου,
πού τώρα τρέμω μήπως καὶ σὲ χάσω,
στῶν στίχων μου τὴ γύμνια, ποιητά μου,
ἀπ' τὰ ζεστά μου στήθη ἂν σ' ἀνεβάσω.

Βαθιά κι ἐσύ μέσα στὸ νοῦ κλεισμένη
ἔκρυβες τὴν ἰδέα, λάμψη θεῖα,
κι ἐκοίταζες μὲ στίχους καμωμένη
γιὰ νὰ τῆς πλάσεις ἄξια κατοικία.

Γι' αὐτὸ στῶν τραγουδιῶν σου τὸ βιβλίο
σκόρπιοι, ριγμένοι σὰν ἀπὸ τὴν τύχη, μισόπλαστοι, ἕνας-ἕνας, δύο-δύο,
μαζὶ ἀστράφτουν καὶ σβήνουν τόσοι στίχοι!

Στίχοι σὰν περιστέρια χωρὶς ταίρι,
στίχοι, ταιράκια, μὰ χωρὶς φωλιά,
στίχοι σὰ ρόδου φύλλα πού τ' ἀγέρι
τὰ σκόρπισε ἀπὸ τὴν τριανταφυλλιά.

Ἐνίκησ' ὡς τὸ τέλος ὁ τεχνίτης
κι ἐρίζωσε τὸ θαῦμα του στὸ κῦμα...
Ἐσὺ πρὶν νὰ νικήσεις τὴν ὀρμή της,
ἄχ! ἢ νεράϊδα σ' ἔβαλε στὸ μνήμα!

Το 1948 δημοσιεύτηκε από τις εκδόσεις Ίκαρος ο πρώτος τόμος των Απάντων του Σολωμού, σε επιμέλεια του μέλους της Ακαδημίας Αθηνών και Καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης Λίνου Ν. Πολίτη (1906-1982). Το έργο ολοκληρώθηκε μετά το θάνατό του, το 1991, ενώ είχε μεσολαβήσει η έκδοση των επιστολών του Σολωμού (1955). Ο συνάδελφός του στην έδρα της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γιάννης Μ. Αποστολάκης (1886-1947) συνέγραψε δύο έργα: «Η ποίηση στη ζωή μας» (1923) και «Τα τραγούδια μας (1934) στα οποία αναφέρεται εκτενώς στο Σολωμό και στα οποία αποτυπώνεται ανάγλυφα ο θαυμασμός του Αποστολάκη για το εθνικό μας ποιητή: «ὁ Σολωμὸς μένει γιὰ μένα ὁ μοναδικὸς ποιητὴς τοῦ τόπου» γράφει στα Τραγούδια μας (Αθήνα, Πυρσός, 1934).

Ο Σεφέρης (1900-1971) σημειώνει το εξής: «[...] τὴν πορεία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας τὴν ἐχάραξε μιὰ γιὰ πάντα ἢ διάνοια τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ ἴσως ἐπειδὴ ἐρχότανε κάθε τόσο ἀπὸ μακριά, νὰ κοίταξε τὰ πράγματα μὲ τὸ φρέσκο καὶ τὸ σίγουρο μάτι ποὺ τὰ κοίταξε.». (Σεφέρης [1937] .

Ο Ελύτης (1911-1996) γράφει στα «Ελεγεία της Οξώπετρας» (1991):

Μισόβγαινε απ' τον ύπνο η πολιτεία.
Των καμπαναριών αιχμές
Κοντοί σημαίων και κάτι πρώτα-πρώτα τριανταφυλλιά
Στου μικρού παραθύρου σου –που ακόμη φώταγε– το μαρμαράκι
Α! κει μονάχα να 'ταν
Ένα κλωνάρι με δαφνόκουκα να σου άφηνα για καλημέρα
Που τέτοιας νύχτας την αγρύπνια πέρασες.
Και τη γνωρίζω
Πάνω σ' άσπρα χαρτιά πιο δύσβατα κι απ' του Μεσολογγιού τις
πλάκες
(Οδυσσέας Ελύτης «Σολωμού συντριβή και δέος»

Ο Κώστας Βάρναλης, σημείωνε στα «Σολωμικά» (Αθήνα, Εκδόσεις «Κέδρος», Αθήνα 1957, σ. 113) σχετικά με την αποσπασματικότητα και το ανολοκλήρωτο που χαρακτηρίζει τα περισσότερα έργα του Διονυσίου Σολωμού: «[Ο Σολωμός] πάντα τὰ ἔγραφε, ἀλλὰ ποτέ του δὲν τὰ ἔγραψε». Σε συζήτηση που σχετίζεται στην κριτική αποτίμηση του σολωμικού έργου γίνεται να παραλειφθεί το έργο του ίδιου «Ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική» (Αθήνα, Εκδόσεις Στοχαστής, 1925).

Κλείνοντας, αναφέρουμε την εργογραφία που αφορά τον εθνικό μας ποιητή

Εργογραφία

Πρώτες αυτοτελείς εκδόσεις

1822

Rime Improvvisate dal Nobile Signore Dionisio Conte Salamon, Zacintio. Corfù: Nella stamperia del governo.

1823

Rime Improvvisate dal Nobile Signore Dionisio Conte Salamon, Zacintio. Edizione seconda. Corfù: Nella stamperia del governo [2η έκδοση].

1825

Διονυσίου Σολωμού Ζακύνθιου. Ύμνος εις την Ελευθερίαν. Dithyrambe sur la Liberté par Dionysios Salamos de Zante. Traduit du grec moderne par Stanislas Julien. A Paris: De l'imprimerie de Firmin Didot.

Ύμνος εις την Ελευθερίαν έγραψε Διονύσιος Σολωμός Ζακύνθιος τον Μάιον Μήνα 1823. Inno alla Libertàa Dionisio Solomos da Zacinto scrisse il Mese di Maggio 1823. Volgarizzato in prosa italiana da G. Grassetti Prof. di Lettere Italiane e Latine in Zante. Edizione III. Εν Μεσολλογίω: Εκ της τυπογραφίας Α. Μεσθενέως.

1944

Διονυσίου Σολωμού. Η Γυναίκα της Ζάκυνθος. Νέα έκδοση φροντισμένη από τον Λίνο Πολίτη. Αθήνα: Ίκαρος.

1982

Τσαντσάνογλου, Ε. 1982. *Μία λανθάνουσα σύνθεση του Σολωμού. Το αυτόγραφο τετράδιο Ζακύνθου αρ. 11. Εκδοτική δοκιμή.* Αθήνα: Ερμής.

Άλλες δημοσιεύσεις (επιλογή)

Από την έκδοση των Ευρισκομένων έως την έκδοση των Αυτόγραφων Έργων

1859. Πολυλάς, Ι. [Διονυσίου Σολωμού τα Ευρισκόμενα](#). Εν Κερκύρα: δαπάνη Αντωνίου Τερζάκη.

1880. Δε Βιάζης, Σπ. [Άπαντα Διονυσίου Σολωμού, ήτοι τα μέχρι σήμερα εκδοθέντα, μετά προσθήκης πλείστων ανεκδότων, προλεγόμενων και σημειώσεων, εκδιδόμενα υπό Σ. Χ. Ραφτάνη](#). Ζάκυνθος: Τυπογραφείο Ο Παρνασσός Σ. Χ. Ραφτάνη.

1901. Πολίτης, Ν. Γ. επιμ. [Διονυσίου Σολωμού τα Ευρισκόμενα. Μετά προλόγου περί του βίου και των έργων του ποιητού υπό Κωστή Παλαμά και μετά πέντε φωτοτυπιών κατά σχεδιογραφήματα Ν. Γύζη και Γ. Ιακωβίδου](#). Αθήνα: Βιβλιοθήκη Μαρασλή.

1927. Καιροφύλας, Κ. *Διονυσίου Σολωμού Ανέκδοτα Έργα*. Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστή.

1948-1991. Πολίτης, Λ., επιμ. 1948, 1955, 1960, 1991. *Διονυσίου Σολωμού Άπαντα*. τόμ. Α: *Ποιήματα*, τόμ. Β: *Πεζά και Ιταλικά*. τόμ. Β (Παράρτημα): *Ιταλικά (Ποιήματα και πεζά)*. τόμ. Γ: *Αλληλογραφία*. Επιμέλεια Λίνος Πολίτη. Μετάφραση Λίνος Πολίτης σε συνεργασία Γ. Ν. Πολίτη. Αθήνα: Ίκαρος.

1954. Τωμαδάκης, Ν. Β., επιμ. *Διονύσιος Σολωμός*. Αθήνα: Αετός.

1964. Πολίτης, Λ., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού Αυτόγραφα Έργα*. τόμ. Α': *Φωτοτυπίες*. τόμ. Β': *Μεταγραφή*. Επιμέλεια Λίνος Πολίτης. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Από την έκδοση των Αυτόγραφων Έργων έως το 2014

1970, 1972. Παπανικολάου, Γ. Ν. *Διονυσίου Σολωμού Άπαντα*. τόμ. Α': *Το ελληνόγλωσσο έργο του*, τόμ. Β': *Το ιταλόγλωσσο έργο του*. Αθήνα: Παπαδήμας.

[1978] χ.χ. Παπαδοπούλου-Ιωαννίδου, Λ. *Ο "Κρητικός" του Δ. Σολωμού στο αυτόγραφο τετράδιο Ζακύνθου αρ. 11. Μια νέα έκδοση του ποιήματος*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

[1978] 1982. Τσαντσάνογλου, Ε. *Μία λανθάνουσα σύνθεση του Σολωμού. Το αυτόγραφο τετράδιο Ζακύνθου αρ. 11. Εκδοτική δοκιμή*. Αθήνα: Ερμής.

1979. Κεχαγιόγλου, Γ. «Προτάσεις για τον "Πόρφυρα" του Σολωμού». Στο *Αφιέρωμα στον καθηγητή Λίνο Πολίτη*, Θεσσαλονίκη: [χ.ο.].153-184.

1984. Καλοσγούρος, Γ. *Διονυσίου Σολωμού Τα ιταλικά ποιήματα*. Πρόλογος με μετάφραση Γεωργίου Καλοσγούρου. Αθήνα: Τυπογραφείο Κείμενα.

1986. Σαββίδης, Γ. Π. [Εισήγηση σε μια νέα ανάγνωση της "Γυναίκας της Ζάκυνθος"](#). *Περίπλους* 9-10: 11-28.

1987. Καββαδίας, Σπ. Α. «[Για μια νέα έκδοση της "Γυναίκας της Ζάκυθος" του Σολωμού](#)». *Περίπλους* 13-14: 49-53.

1987. Merlier, O. *Solomos, La Vision prophétique du moine Dionisios ou la Femme de Zante*, essai d'anastylose de l'oeuvre. Introduction-traduction-commentaires par Octave Merlier. Paris: Les Belles Lettres.

[1988] 2001. Αγγελόπουλος, Π. Δ. *Σολωμού, Α' Σχέδιασμα των "Ελεύθερων Πολιορκισμένων"*. *Ελληνικά* 51/2: 295-333.

1988. Καββαδίας, Σπ. Α. «Εκδοτική δοκιμή στον "Πόρφυρα" του Δ. Σολωμού». *Πόρφυρας* 47: 7-24.

1989. Κεχαγιόγλου, Γ. «[Προτάσεις για το "Carmen Seculare" του Σολωμού](#)». *Αριάδνη* 5: 407-431.

1989. Τικτοπούλου, Κ. «Ακαδημίας Αθηνών αρ. 66: αντίγραφο Πολυλά. (Ένα λανθάνον χειρόγραφο του Σολωμού)». *Μολυβδο-κονδυλο-πελεκητής* 1: 43-55.

1991. Τσαντσάνογλου, Ε., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού Η Γυναίκα της Ζάκυθος. Όραμα του Διονυσίου Ιερομόναχου εγκάτοικου εις ζωκλήσι Ζακύνθου*. Εισαγωγή, αναλυτική έκδοση, Σημειώσεις-σχόλια Ελένης Τσαντσάνογλου. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη. Η έκδοση περιλαμβάνει όλο το επεξεργασμένο υλικό των χειρογράφων.

1993. Τσαντσάνογλου, Ε., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού Η Γυναίκα της Ζάκυθος. Όραμα του Διονυσίου Ιερομόναχου εγκάτοικου εις ζωκλήσι Ζακύνθου*. Εικονογράφηση: Χρόνης Μπότσογλου. Το κείμενο που συνοδεύει την εικονογράφηση αντιστοιχεί στο δεύτερο στάδιο επεξεργασίας του έργου και, σε επίμετρο, το ελλιπές κείμενο του τρίτου σταδίου. Αθήνα: Ωκεανίδα. Βλ. τώρα τη νέα έκδοση του 2016.

[1994] 2007. Αλεξίου, Στ., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού Ποιήματα και Πεζά*. Δεύτερη έκδοση επαυξημένη. Επιμέλεια - εισαγωγή Στυλιανός Αλεξίου. Αθήνα: Στιγμή.

1995. Di Salvo I., επιμ. *Dionisios Solomòs. Visione di Dionisio. La Donna di Zante*. Palermo: L'epos.

1995. Καββαδίας Σπ. Α. «Δ.Σολωμού, "Carmen Seculare" (Ολοκληρωμένο ποίημα)». *Πόρφυρας* 75: 35-41.

1997. Βελουδής, Γ., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού «Στοχασμοί» στους «Ελεύθερους Πολιορκισμένους*». *Ιταλικό κείμενο, μετάφραση, εισαγωγή, σχόλια*. Αθήνα: Περίπλους.

1998. Τικτοπούλου, Κ. «Οι "Στοχασμοί" του Σολωμού στους *Ελεύθερους Πολιορκημένους*». Στο 2+7 *εισηγήσεις για το Διονύσιο Σολωμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Περίπλους. 95-107.

1998-2012. Τσαντσάνογλου, Ε. & Τικτοπούλου Κ., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού, Αυτόγραφα Έργα*, Δεύτερη έκδοση αναθεωρημένη, Ενότητες 1-15, επιμ. Λ. Πολίτη - επιμ. 2ης αναθεωρημένης έκδοσης Ελένη Τσαντσάνογλου & Κατερίνα Τικτοπούλου, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

2000. Ζώρας Γερ. Γ., επιμ. *Dionisio Conte Salamon, Zacintio, Rime Improvisate (1822)*. Φιλολογική επιμέλεια, μετάφραση Γεράσιμος Γ. Ζώρας. Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη [Νεοελληνική Βιβλιοθήκη].

2003. Τικτοπούλου, Κ. Δύο επιμνημόσυνα ποιήματα του Σολωμού: εις το θάνατο του Λορδ Μπάϊρον και Νεκρική Ωδή Π. Αναλυτική και χρηστική έκδοση. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

2005. Καββαδίας, Σπ. Α. «Η σάτιρα του Διον. Σολωμού: "Εις Γεώργιον Κομούτον"». *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 10: 21-40.

2005. Καψωμένος, Ε., επιμ. *Διονύσιος Σολωμός, Ο βίος, το έργο, η ποιητική του*. Φιλολογική μελέτη και έκδοση σε ηλεκτρονική μορφή. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία.

2006. Βελουδής, Γ., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού. Οι Ελεύθεροι Πολιορκισμένοι. Ερμηνευτική έκδοση. Εισαγωγή-Κείμενο-Σχόλια.* Αθήνα: Πατάκης.

2007. Βλάχος, Δ. *Διονύσιος Σολωμός. Ελεύθεροι Πολιορκημένοι [Β' Σχεδίασμα]. Τα ιταλικά περικείμενα.* Εισαγωγή-Μετάφραση Διομήδης Βλάχος, Αθήνα: Γαβριηλίδης.

2007. Δημηρούλης, Δ., επιμ. *Διονύσιος Σολωμός. Έργα, ποιήματα και πεζά.* Εισαγωγή - επιμέλεια - σχόλια Δημήτρης Δημηρούλης. Συνοδεύεται από CD. Διαβάζει η Λυδία Κονιόρδου. Αθήνα: Μεταίχμιο.

2008. Βελουδής, Γ., επιμ. *Διονύσιος Σολωμός. Ποιήματα και πεζά.* Φιλολογική επιμέλεια Γιώργος Βελουδής. Αθήνα: Πατάκης.

2009. Τικτοπούλου, Κ. «*Ramuscelli che alla fine daranno l'Albero.* Ένα ανέκδοτο σατιρικό σύνθεμα του Σολωμού. Πρόδρομη δημοσίευση». *Κονδυλοφόρος* 8: 9-37.

2016. Τσαντσάνογλου, Ε., επιμ. *Διονυσίου Σολωμού Η Γυναίκα της Ζάκυθος.* Εισαγωγή, κείμενο, γλωσσάρι Ελένης Τσαντσάνογλου. Επιλεγόμενα Κ. Τικτοπούλου. Αθήνα: ΜΙΕΤ. Η χρηστική έκδοση του 1993, με εικονογράφηση του Χρόνη Μπότσογλου, περιείχε το κείμενο που αντιστοιχεί στο δεύτερο στάδιο επεξεργασίας του έργου και, σε επίμετρο, το ελλιπές κείμενο του τρίτου σταδίου, ενώ στη θέση του εκτενούς σχολιασμού υπήρχε η κατατοπιστική Εισαγωγή της επιμελήτριας. Η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει την εισαγωγή, το χρηστικό κείμενο και το γλωσσάρι της έκδοσης του 1993, πέραν αυτών όμως εμπλουτίζεται με τα Επιλεγόμενα της Κατερίνας Τικτοπούλου και με μια επιλεκτική βιβλιογραφία όπου συγκεντρώνονται οι βασικές εκδόσεις και ερμηνευτικές προσεγγίσεις του έργου.

Πηγές:

Κατερίνα Τικτοπούλου, Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολοφίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.)

<https://zakynthos-museumsolomos.gr/>

και

https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/works.html?cnd_id=10#content

Παντελής Μπουκάλας "Ο Γιάννης Αποστολάκης: ένας διανοούμενος της άρνησης"

<https://www.kathimerini.gr/opinion/1024439/o-giannis-apostolakis-enas-dianooymenos-tis-arnisis/>

Ευρυπίδης Γαραντούδης Οι Επτανήσιοι και ο Σολωμός: όψεις μιας σύνθετης σχέσης (1820-1950), Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001

Λίνος Πολίτης Γύρω στο Σολωμό, Αθήνα, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1985